

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

*Черній Володимир Васильович,
доктор юридичних наук, професор, ректор
Національної академії внутрішніх справ*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ СЛІДЧОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Після здобуття Україною незалежності на базі Київської вищої школи МВС СРСР і Київських вищих курсів МВС СРСР утворено Українську академію внутрішніх справ (1992 рік) з переведенням (фактично - поверненням) до цього навчального закладу всіх слухачів із на той час зарубіжних вузів колишнього МВС СРСР (у тому числі Волгоградської вищої школи, що здійснювала підготовку слідчих для органів внутрішніх справ України).

У 1993 році в структурі Української академії внутрішніх справ створено слідчо-криміналістичний факультет і вперше у відомчій освітній сфері офіційно запроваджено слідчу спеціалізацію підготовки кадрів на замовлення МВС України з реалізацією навчальних планів освітньо- кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» і «магістр» галузі «Право» за спеціальністю «Правознавство».

В умовах загострення кадрової ситуації, за зверненням МВС України, академія вперше розробила й реалізувала експериментальну трирічну програму підготовки слідчих освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» з переведенням випускників для продовження навчання на заочній формі за перехідною програмою підготовки фахівців.

Сьогодні випускники академії працюють на посадах слідчих (старших слідчих, начальників та заступників начальників слідчих підрозділів) практично в кожному міськрайліноргані, управліннях в областях і на залізницях. Багатьох з них у подальшому переведено по службі й нині вони працюють у системі слідства органів прокуратури, Служби безпеки та податкової міліції.

Введення в дію нового Кримінального процесуального кодексу України загострило й до цього складну ситуацію з кадрами слідчої спеціалізації. Зокрема, навантаження на слідство зросло майже вдвісьтеро і становить у середньому 130-140 кримінальних проваджень на одного слідчого, залишаючись недиференційованим (кожна подія обов'язково реєструється в ЄРДР, рішення щодо якої уповноважений приймати лише слідчий). У державі слідчі МВС України розслідують 98 % усіх кримінальних правопорушень з перспективою подальшого збільшення їх кількості (для

порівняння: слідчі СБУ - 0,4 %, Державної фіскальної служби - 0,7 %, прокуратури - 1,4 %). Надто серйозна проблема плинності слідчих кадрів: за 2013-2014 роки звільнено 98 % від кількості призначених. Незважаючи на некомплект на 2015 рік слідчих - 1113 одиниць, поточного року відомчі вищі не випускають таких спеціалістів (у 2011 році набір курсантів на слідчу спеціалізацію у вузах МВС України не здійснювався, а державне замовлення на підготовку необхідної кількості слідчих перерозподілено цивільним юридичним освітнім закладам).

У зв'язку з вищезазначеним, сьогодні надзвичайно важливим видається таке:

1) оскільки нині більшість слідчих органів внутрішніх справ мають незначний стаж слідчої роботи, невідкладного розв'язання потребує питання адаптації молодих фахівців у слідчих підрозділах та оволодіння ними професійною майстерністю. Проте внаслідок відсутності достатньої кількості досвідчених працівників цей інститут на «землі» практично не спрацьовує;

2) беззаперечним є те, що професійне становлення слідчих здебільшого відбувається вже на практиці, коли «відшліфовуються» уміння та навички, отримані під час навчання. Тому керівники слідчих підрозділів усіх рівнів повинні приділяти особливу увагу проведенню з підлеглими занять у межах службової підготовки (на цьому наполягають майже 80 % опитаних керівників слідчих підрозділів), оскільки саме такі заняття сприяють професійному зростанню слідчих. Нині до проведення цих занять за вказівкою ГСУ МВС України залучаються не лише слідчі, а й працівники інших підрозділів (особливу увагу приділяють оперативним службам), запрошуються фахівці органів прокуратури, експертних установ, судді, адвокати, науковці тощо;

3) з метою усунення формалізму та зайвого «теоретизування» розгляд окремих тем у системі службової підготовки обов'язково супроводжується використанням апробованих на практиці методичних рекомендацій щодо особливостей розслідування окремих видів злочинів (Головне слідче управління МВС України спільно з Національною академією внутрішніх справ щороку розробляють понад двадцять таких рекомендацій), спеціальної літератури, коментарів, прикладів з практики провадження у конкретних справах, можливостей інформаційного відомчого сайту;

4) потребує покращання й стан підготовки майбутніх слідчих у вишах. Результати опитування керівників слідчих підрозділів (2014 р.) свідчать про низький рівень професійної майстерності випускників. Через відсутність навичок практичної роботи й недостатній життєвий досвід значна кількість молодих фахівців «на перших порах» допускають порушення правових норм, суттєві прорахунки в розслідуванні злочинів, що нерідко призводить до застосування дисциплінарних стягнень, у тому числі й до звільнень з органів внутрішніх справ. З метою виправлення ситуації щодо підготовки слідчих у вищих навчальних закладах шляхом посилення практичної спрямованості навчального процесу слід на постійній (плановій) основі залучати

працівників слідчих підрозділів до проведення усіх видів занять у навчальних групах курсантів та слухачів слідчої спеціалізації, проводити стажування науково-педагогічного складу профільних кафедр у слідчих підрозділах, практикувати проведення виїзних бінарних (викладач - практик) занять як у вузівських аудиторіях, так і безпосередньо в органах внутрішніх справ (відповідна практика позитивно зарекомендувала себе в Національній академії внутрішніх справ);

5) необхідно узгоджувати з відповідними керівниками введення до складу комісій вишів (відбіркових, приймальних, з розподілу випускників та державних екзаменаційних комісій) досвідчених фахівців Головного слідчого управління, слідчих управлінь (відділів) ГУМВС, УМВС, а також включення їх до складу авторських колективів з розроблення підручників, навчальних посібників і дидактичних матеріалів;

6) важливо покращити практичну складову навчального процесу шляхом створення кафедр слідчого (кримінального процесуального) спрямування на громадських засадах, участі курсантів та слухачів слідчої спеціалізації в проходженні позанавчальної практики у складі слідчо-оперативних груп міськрайлінорганів та в судах, а також у роботі юридичних клінік з надання правової допомоги населенню тощо (відповідний досвід напрацьовано Головним слідчим управлінням МВС України спільно з Національною академією внутрішніх справ);

7) враховуючи новий Кримінальний процесуальний кодекс України, згідно з яким проведення комплексу специфічних слідчих (розшукових) дій, у тому числі й негласних, офіційно покладається на слідчого, ця процесуальна фігура повинна мати цільову фахову спеціалізацію і найбільш ефективно вона може набуватись у профільних освітніх закладах МВС України (включаючи підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації, у тому числі в системі службової підготовки органів внутрішніх справ за участю фахівців відомих вишів). Водночас для розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (економічних, кіберзлочинів, ДТП тощо) необхідні й спеціалісти з «цивільною» освітою (економічною, технічною, інженерною, психологічною тощо). Відтак, одним із шляхів подолання «кадрового голоду» в слідчих підрозділах органів внутрішніх справ повинен стати підбір кадрів з числа випускників цивільних вишів з подальшою їх спеціалізацією (протягом одного - двох років) та набуттям юридичних знань і навичок провадження досудового розслідування (у тому числі й негласних форм роботи).